

éhesebbek lelkesen üdvözölték a gettóba gyűjtés és deportálás programját, abban a reményben, hogy őlükbe hullanak a zsidók otthonai, állásai és üzletei. Alighogy gettóba hajtották a zsidókat, valóságos versenyfutás kezdődött el lakásaik megszerzéséért. Különösen a szabadfoglalkozásúak fenték a fogukat a jól felszerelt irodákra, rendelőkre, luxuslakásokra.³ A keresztény üzletemberek pedig nyakra-főre kérvényezték a zsidó cégek és raktárkészletek részükre történő kiutalását.⁴

A lakosság egy része a zsidók ellen életbe léptetett intézkedéseket leküzdhetetlen viszolygással szemlélte; mivel azonban a közbelépésre nem láttak reményt, rendszerint magukba fojtották felháborodásukat. Mindamellet akadtak állami tisztségviselők, köztük néhány főispán is, akik az intézkedésekkel szembeni tiltakozásul beadták lemondásukat.⁵ A többség passzivitása nem feltétlenül a zsidók sorsa iránti közömbösségből fakadt; a megszállókkal együttműködő kormány elég sok embert megfélemlített. A zsidóüldözés részeként a zsidók rejtegetésére vagy vagyonuk megőrzésére vállalkozó keresztényeknek súlyos bírságot, büntetést, sőt internálást helyeztek kilátásba. Amellett a keresztények többsége – a zsidók többségéhez hasonlóan – nem is sejtette, mire megy ki tulajdonképpen a végleges megoldás programja. A sajtó és a rádió hallgatott a deportálásokról. A zsidók gettóba költöztetésének, összegyűjtésének, bevagonírozásának szemtanúi többnyire meg voltak győződve arról, hogy az otthonuk elhagyására kényszerített embereket kitelepítik „valahova messzire, ahol aztán végre kétkezi munkát végezhetnek velük”.

Ellentétben az olyan, német megszállás alatt álló országokkal, mint amilyen Dánia volt (ahol a demokráciának, a pluralizmusnak és a toleranciának nagy hagyományai vannak), de ellentétben más, a tengelyhatalmakhoz tartozó országokkal, így Bulgáriával, Franciaországgal, Olaszországgal és Romániával is (ahol az üldözött zsidók nemcsak a lakosságtól, hanem a belföldi hatóságoktól is sok segítséget kaptak),⁶ Magyarországon a Sztójay-kormány buzgó és öntevékeny zsidóellenessége felülmúlta a németek minden várakozását. Groteszk módon a korábban oly rettegett munkaszolgálati rendszer kínált alkalmat a 20–48 éves zsidó férfiak megmentésére. Sokat közülük – sőt egyes helyeken fiatalabbakat és idősebbeket is – szolgálatra hívtak be a gettók létesítése idején, és ezzel megmen-tették őket a deportálástól.

A keresztény lakosság egy meglehetősen széles rétege nyíltan kollaborált a nácikkal. Csak viszonylag kevesen merték nyilvánosan bírálni a velük nemzedékek óta összhangban és barátságban együtt élő zsidó felebarátaik ellen hozott embertelen intézkedéseket. Szegeden, ahol a zsidók túlnyomó többsége erősen asszimilálódott, Pál József értékelése szerint a következőképpen reagáltak a keresztények: